

TARIX O'QITISH METODIKASINING DOLZARB MUAMMOLARI

Ashurov Eldor G'aybullayevich

ISFT Samarqand filiali ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası assistenti

Tel: +998(93)7200570 E-mail: Elash1971@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada tarix fanini o'qitishda uchraydigan asosiy muammolar va ularni hal etish yo'llari haqida so'z yuritiladi. Xususan, zamonaviy pedagogik yondashuvlar, interaktiv metodlar, raqamli texnologiyalarning o'rni, o'quvchilarning tarixiy tafakkurini rivojlantirish kabi dolzarb masalalarga e'tibor qaratilgan. Maqolada o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish va dars samaradorligini yuqori darajaga ko'tarish borasidagi takliflar ham bayon etilgan

Kalit so'zlar: tarix o'qitish, metodika, interaktiv metodlar, raqamli texnologiyalar, pedagogika, dars samaradorligi

Annotation: This article discusses the main challenges encountered in teaching history and the ways to address them. In particular, it focuses on modern pedagogical approaches, the use of interactive methods, the role of digital technologies, and the development of students' historical thinking. The article also presents suggestions for improving teachers' professional skills and enhancing the effectiveness of history lessons.

Keywords: history teaching, methodology, interactive methods, digital technologies, pedagogy, lesson effectiveness

Kirish

Tarix fanini o'qitish jarayoni har doim katta mas'uliyat va ilmiy yondashuvni talab qiladi. Bugungi kunda ta'lim tizimidagi tub o'zgarishlar, yangi pedagogik texnologiyalar va zamonaviy o'quv dasturlarining joriy etilishi tarix o'qitish metodikasini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Bu esa ushbu sohada mavjud muammolarni chuqur o'rganish va ularni hal qilish bo'yicha takliflar ishlab

chiqishni dolzarb masalaga aylantiradi.

Tarix o'qitishda uchraydigan asosiy muammolar

Tarix o'qitish jarayonida ko'plab dolzarb muammolar uchraydi. Bu muammolar ta'lim sifatiga, o'quvchilarning tarixiy bilim va ko'nikmalarini shakllantirishga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Avvalo, tarix darslarida nazariyaga haddan tashqari ko'p e'tibor berilishi muammo hisoblanadi. Tarixiy voqealar ketma-ketligini yodlashga asoslangan yondashuv o'quvchilarda tarixiy tafakkur, tahliliy fikrlash va sabab-oqibat munosabatlarini anglash kabi muhim ko'nikmalarning shakllanishiga to'sqinlik qiladi. O'quvchilar ko'pincha voqealarni yodlaydi, ammo ularning mazmun-mohiyatini tushunmaydi.

Yana bir muhim muammo – zamonaviy pedagogik texnologiyalarning darslarda yetarli darajada qo'llanilmasligi. Ko'plab o'qituvchilar an'anaviy, faqat ma'ruzaga asoslangan metodlarni qo'llab, o'quvchilarning faolligini cheklaydi. Bu esa darslarning biryoqlamaligiga va zerikarli bo'lishiga olib keladi. Holbuki, tarix fanida muhokama, rolli o'yinlar, loyiha asosida o'rganish kabi interfaol metodlar o'quvchilarni faollashtirib, ularning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Vizual materiallar – xaritalar, tarixiy hujjatlar, fotosuratlar, videolar darslarda keng qo'llanilishi zarur, ammo bunday resurslar ko'p hollarda yetarli emas yoki o'qituvchilar ular bilan ishlash ko'nikmasiga ega emas.

Kadrlar malakasi ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Ba'zi tarix o'qituvchilari yangi metodik yondashuvlar, AKT vositalaridan foydalanish bo'yicha zarur bilim va tajribaga ega emas. Ularning o'z ustida ishlashga bo'lgan qiziqishi past, bu esa dars sifati va natijasiga bevosita ta'sir qiladi. Tarixiy tafakkurni shakllantirish uchun o'qituvchi faqat faktlarni emas, balki ularni tahlil qilish, tarixiy xulosalar chiqarish, o'xshashlik va tafovutlarni aniqlashga o'rgatishi lozim.

Tarixga qiziqishning pastligi ham katta muammo bo'lib, ko'p hollarda bu o'qitish uslubiga bog'liq. Agar darslar quruq faktlarni yodlashga asoslangan bo'lsa, o'quvchi o'z hayoti va jamiyat bilan tarix o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rmaydi. Aksincha, tarixiy voqealarni hozirgi kun bilan bog'lab, ularning

bugungi kundagi ahamiyatini ko'rsatish orqali o'quvchilarda fanga nisbatan qiziqish uyg'otish mumkin.

Pedagogik yondashuvlar va interaktiv metodlar

Tarix o'qitishda pedagogik yondashuvlar va interaktiv metodlarning to'g'ri qo'llanilishi o'quvchilarning bilim sifatini oshirish, ularning tahliliy va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. An'anaviy yondashuvlar faqat bilim berishga yo'naltirilgan bo'lsa, zamonaviy pedagogik yondashuvlar o'quvchining shaxs sifatida rivojlanishiga qaratilgan bo'lib, ta'limning interfaol va ijodiy bo'lishini ta'minlaydi.

Konstruktivistik yondashuv o'quvchilarni bilimni tayyor holatda olishdan ko'ra, uni mustaqil ravishda izlash va shakllantirishga yo'naltiradi. Tarix darslarida bu yondashuv asosida o'quvchilarga tarixiy manbalarni o'rganish, tahlil qilish, o'z fikrini asoslab berish imkoniyati yaratiladi. Bu esa o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi.

Muammoli ta'lim (problem-based learning) metodida o'quvchilarga yechimini topishi kerak bo'lgan tarixiy masala yoki savol taqdim etiladi. Masalan, "Nima uchun Rim imperiyasi qulab tushdi?" yoki "Amir Temur siyosatining O'rta Osiyo tarixidagi o'rni qanday baholanishi mumkin?" kabi savollar o'quvchilarda mustaqil fikrlash va dalillar asosida xulosa chiqarish malakasini rivojlantiradi.

Raqamli texnologiyalardan foydalanish

Tarix ta'limida raqamli texnologiyalardan foydalanish – bu fanni zamonaviy va qiziqarli shaklda o'rgatishning muhim yo'llaridan biridir. Raqamli vositalar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiribgina qolmay, balki tarixiy tafakkurni rivojlantirish, ma'lumotni tahlil qilish va muhokama qilish ko'nikmalarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Avvalo, multimedia vositalari (videodarslar, animatsiyalar, hujjatli filmlar) yordamida tarixiy voqealarni vizual tarzda tushuntirish mumkin. O'quvchilar murakkab tarixiy jarayonlarni tasviriyl tarzda ko'rish orqali ularni osonroq anglaydi va eslab qoladi. Masalan, janglar, tarixiy shaxslarning hayoti, davrlar orasidagi

o'zgarishlar video yoki interaktiv xaritalar yordamida jonli ko'rsatilsa, bu bilimni mustahkamlashga yordam beradi.

Virtual ekskursiyalar – bu muzeylar, tarixiy obidalar yoki yodgorliklarga masofadan turib sayohat qilish imkonini beradi. Google Arts & Culture, Smithsonian yoki Louvre kabi platformalar orqali o'quvchilar dunyodagi mashhur tarixiy joylarni onlayn ko'zdan kechirishlari mumkin. Interaktiv test va viktorinalar – Kahoot, Quizizz, Mentimeter kabi onlayn platformalar orqali tarixiy mavzular yuzasidan qiziqarli testlar o'tkazish mumkin. Bu darslarni raqobatli, qiziqarli va samarali qiladi. Shuningdek, bu vositalar o'quvchilarning bilim darajasini tez va samarali aniqlash imkonini beradi.

Taqdimot va loyiha ishlarida raqamli vositalar – PowerPoint, Canva, Prezi, Genially kabi platformalar o'quvchilarga mustaqil tadqiqot qilish, natijalarni vizual tarzda taqdim etish imkonini beradi. Masalan, o'quvchilar biror tarixiy shaxs yoki davr haqida loyiha tayyorlab, sinf oldida namoyish qilishi mumkin. Tayanch xaritalar va interaktiv manbalar bilan ishlash – tarixiy xaritalarning interaktiv versiyalari (Chronas, TimeMaps, World History Atlas) orqali hududlar o'zgarishini, imperiyalar tarqalishini vaqt o'qi bo'yicha kuzatish mumkin. Bu tarixiy davrlar va ularning o'zaro bog'liqligini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

O'qituvchilarning kasbiy malakasi

Tarix o'qituvchisining kasbiy malakasi – ta'lim sifati, o'quvchilarning tarixiy bilim darajasi va tafakkurini shakllantirishda hal qiluvchi omillardan biridir. Yaxshi metodik tayyorgarlikka ega, zamonaviy yondashuvlarni biladigan va ularni amaliyotga qo'llay oladigan o'qituvchigina tarix fanini jonlantirib, o'quvchilarda unga nisbatan qiziqish uyg'ota oladi. Bugungi kunda tarix o'qituvchilari uchun kasbiy malaka quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. Fan bo'yicha chuqur nazariy bilimga ega bo'lish: O'qituvchi tarixiy faktlar, jarayonlar, davrlar va shaxslar haqida puxta bilimga ega bo'lishi kerak. U zamonaviy tarixiy tadqiqotlar, tarixshunoslikdagi yondashuvlar va bahsli

masalalar bilan doimiy tanishib borishi lozim. Bu esa dars mazmunini boyitadi va o'quvchilarning fikrlash darajasiga mos tushuntirish berish imkonini yaratadi.

2. Metodik kompetensiyalar: Har bir o'quvchining yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda darsni samarali tashkil eta olish, turli interaktiv usullardan foydalana olish o'qituvchining muhim kasbiy ko'nikmalaridandir. Bu – dars rejasini tuzish, muammoli savollarni ishlab chiqish, baholash mezonlarini to'g'ri qo'llash va turli metodik vositalardan foydalanish malakasini o'z ichiga oladi.

3. Pedagogik mahorat va kommunikativ ko'nikmalar: Yaxshi o'qituvchi o'quvchilar bilan ochiq, samimiy va ishonchli muloqot o'rnatadi. U dars jarayonida o'quvchilarning fikrini tinglash, ularga mustaqil fikr yuritish imkonini berish, muhokama va bahs yuritishga yo'l ochish kabi jihatlarda faol bo'lishi kerak. Zamonaviy o'qituvchi kompyuter, internet, taqdimot dasturlari, onlayn platformalar, tarixiy xaritalar va virtual resurslar bilan ishlashni bilishi kerak. Raqamli savodxonlik kasbiy malakaning ajralmas qismiga aylangan. Kasbiy malaka doimiy o'qish, o'z ustida ishlash va tajriba almashish orqali rivojlanadi. O'qituvchilar uchun seminar-treninglar, malaka oshirish kurslari, ilmiy konferensiyalar va metodik birlashmalar faoliyati bu borada katta ahamiyatga ega.

Xulosa

Tarix o'qitish jarayoni nafaqat faktlarni yetkazish, balki o'quvchilarda tarixiy tafakkur, tanqidiy yondashuv va fuqarolik ongini shakllantirish jarayoni hisoblanadi. Tarix o'qitishda yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etish uchun zamonaviy pedagogik yondashuvlar va raqamli texnologiyalarni qo'llash muhim ahamiyatga ega. Interaktiv metodlar o'quvchilarning tarixga qiziqishini oshiradi, mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'qituvchining kasbiy malakasi esa bu jarayonning muvaffaqiyatli kechishini ta'minlaydi. Tarix ta'limi sifatini oshirish uchun o'qituvchi doimiy o'z ustida ishlashi, yangiliklardan xabardor bo'lishi zarur.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Yo'ldoshev Q. "Tarixni o'qitish metodikasi". – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. G'ofurov A., Toshpo'latov A. "Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar". – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
3. Xasanboeva M. "Zamonaviy dars va o'qitish metodlari". – Samarqand: Zarafshon, 2020.
4. Mavlonova R., Mamarasulova M. "Pedagogik mahorat". – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2018.
5. "Raqamli pedagogika asoslari" – O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi elektron resurslari.
6. UNESCO. "ICT in Education: A Critical Literature Review and Its Implications". 2019.
7. Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. "A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives". – New York: Longman, 2001.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar salohiyatini kuchaytirish"ga oid qaror va farmonlari (2020–2024 yillar).